

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Dominiki Dzik
pt. „Rozwijanie kompetencji wielojęzycznej u uczniów szkoły podstawowej. Badanie
transferu strategii uczenia się.”

Przedstawiona do oceny rozprawa mgr Dominiki Dzik podejmuje dyskusję ukierunkowaną na bardzo ważne zagadnienie z punktu widzenia nauczania języków obcych w realiach współczesnego szkolnictwa, a mianowicie transferu strategii uczenia się w nabywaniu umiejętności wielojęzycznych, gdzie celem kształcenia językowego staje się opanowanie kompetencji multilingwalnych. W wyniku globalizacji świata oraz migracji ludności świadomie podejmowana jest taka polityka edukacyjna, która daje uczniom możliwość opanowania dwóch, trzech lub większej ilości języków obcych, co nie tylko wspomaga ich aktywność na płaszczyźnie osobistej, ale przede wszystkim zapewnia im szeroki dostęp do wiedzy, informacji oraz efektywnej komunikacji w środowisku edukacyjnym i zawodowym. Recenzowana rozprawa doktorska podejmuje problem nauki trzeciego języka w warunkach formalnych, tj. języka hiszpańskiego w starszych klasach szkoły podstawowej. Przedstawiony proces kształcenia kompetencji komunikacyjnych w tym języku wspomagany jest przez systematycznie prowadzony przez nauczyciela trening strategii językowych. Wkład Doktorantki do tej właśnie tematyki stanowi przeprowadzone studium empiryczne, w którym dokonała Ona analizy wybranych aspektów treningu strategicznego związanych z rozwojem strategii słuchania i czytania.

Rozprawa mgr Dominiki Dzik składa się z 6 rozdziałów, z których 3 pierwsze rozdziały mają charakter teoretyczny, zaś pozostałe odnoszą się do części badawczej pracy, prezentując metodologię badania, wyniki treningu strategicznego oraz dyskusję nad rezultatami przeprowadzonego badania, a także interpretację uzyskanych wyników. Poza tym praca zaopatrzona jest w listy tabel, grafów, 15 załączników przedstawiających wykorzystane w badaniu ankiety, testy słuchania i czytania, transkrypcję protokołów głośnego myślenia, jak

również streszczenia pracy w języku polskim i angielskim. Praca ponadto zawiera obszerną aktualną bibliografią zgromadzoną przez Doktorantkę.

Oceniając niniejszą dysertację doktorską, chciałabym zauważyć, że jej pierwsze 3 rozdziały w przemyślany sposób zapewniają tło dla kolejnych 3 rozdziałów poświęconych prezentacji poszczególnych elementów własnego badania empirycznego. W Rozdziale 1 Autorka dysertacji rozpoczyna dyskusję od ogólnego, merytorycznie dla pracy uzasadnionego przedstawienia przeglądu najważniejszych zagadnień, które stały się przedmiotem jej dociekań naukowych związanych z proponowaną konceptualizacją multilingwalizmu, plurilingwalizmu oraz transferu uczenia się. Słusznie Doktorantka zagłębia się w wyjaśnienie zależności pomiędzy terminami plurilingwalizmu oraz multilingwalizmu, odnosząc się przy tym do europejskiej polityki edukacyjnej i wskazując na dynamiczny i powszechny charakter zjawiska wielojęzyczności. Od omówienia modeli rozwoju kompetencji multilingwalnych przechodzi Autorka do szczegółowej analizy ważnych dla jej rozważań naturalnie funkcjonujących zjawisk transferu międzyjęzykowego oraz budowanej i wykorzystywanej przez uczących się języków obcych świadomości metalingwistycznej. Nie bez znaczenia dla prowadzonej dyskusji jest przedstawienie zagadnienia transferu na bardziej ogólnej płaszczyźnie procesu uczenia się.

W rozdziale drugim rozprawy Doktorantka podejmuje problematykę rozwijania sprawności słuchania i czytania, przy czym jej zamiarem jest, jak możemy wnioskować z tytułu tego rozdziału, umieszczenie procesów psycholingwistycznych jako bazy dla ich modelowania. Dyskusję rozpoczyna opis różnych aspektów przetwarzania języka mówionego w ujęciu kilku modeli teoretycznych, po czym przedstawione zostają problemy pojawiające się w nauczaniu rozumienia ze słuchu w języku obcym z uwzględnieniem modeli góra-dół oraz dół-góra. W dalszej kolejności Autorka rozprawy zwraca się ku podstawowym podejściom do kształcenia umiejętności czytania w języku obcym, podkreślając wagę, z punktu widzenia nauki języka obcego, procesu rozpoznawania wyrazów tekstu, jego modeli oraz wykorzystywania wyrazów typu „cognates”. Dość luźno, moim zdaniem, włączony do całości rozdziału został podrozdział 2.8, zatytułowany „Selected factors affecting foreign/additional language learning” omawiający koncepty uwagi, zdolności językowych, pamięci roboczej, świadomości metalingwistycznej oraz uczenia się implicytnego.

Rozdział 3 recenzowanej pracy poświęcony jest całości wypracowaniu obrazu aktualnej wiedzy teoretycznej pozwalającej na zdefiniowanie czym są strategie uczenia się języka oraz jak funkcjonują w dydaktyce językowej. Oprócz szczegółowej analizy opisywanych przez specjalistów cech charakteryzujących strategie uczenia się Doktorantka

porusza problem wpływu samoregulacji i autonomii ucznia na ich stosowanie. Słusznie Autorka pracy kieruje uwagę na proponowane w literaturze kluczowe taksonomie strategii uczenia się języków oraz potencjalną możliwość transferu pomiędzy nimi, co uzupełnia tak istotnym z naukowego punktu widzenia przeglądem narzędzi badawczych używanych w tej dziedzinie. Jako zaletę pracy postrzegam także fakt, iż Doktorantka stara się w uporządkowany sposób omówić całą gamę badań empirycznych przeprowadzonych w ostatnich latach dotyczących rozwijania strategii uczenia się przez różne grupy wiekowe uczniów w kontekście multilingwalnym, w czym pomocne okazuje się być stabelaryzowanie zebranych informacji. Rozdział 3 niewątpliwie dobrze służy czytelnikowi w przejściu do prezentacji własnego projektu badawczego Autorki i jego wyników.

Część empiryczna rozprawy doktorskiej mgr Dominiki Dzik stanowi logiczną kontynuację teoretycznych rozważań Autorki i ma klarownie zaplanowaną strukturę. Składa się ona z trzech szczegółowo opracowanych rozdziałów, które kolejno poświęcone są: zastosowanej w pracy metodologii badawczej (Rozdział 4), omówieniu treningu strategicznego przeprowadzonego z uczniami 3 grup wiekowych (klasy 6, 7 i 8 szkoły podstawowej) i wyników testów słuchania i czytania przeprowadzonych w 3 etapach badania w okresie 9 miesięcy (Rozdział 5) oraz interpretacji uzyskanych rezultatów badania i jego podsumowania w formie przedstawienia odpowiedzi na postawione pytania badawcze (Rozdział 6). Rozdział 4, z którego czytelnik dowiaduje się, jakie cele badawcze realizowane są w niniejszej dysertacji zawiera również plan, w oparciu o który prowadzony był trening w stosowaniu wybranych strategii w rozumieniu tekstów mówionych i pisanych na lekcjach języka hiszpańskiego przez grupę badanych uczniów. Doktorantka, jednocześnie dydaktyk-praktyk, stara się przedstawić swój projekt badawczy w sposób jasny uzasadniając dokonany wybór schematu badania, uwarunkowany w dużej mierze przez naturalne środowisko szkolne, w jakim badanie to zostało przeprowadzone.

Dużą rolę w realizacji tego projektu odegrało wprowadzenie jako narzędzi badawczych ankiet strategii dla uczniów oraz protokołów głośnego mówienia, które umożliwiły zgromadzenie licznych przykładów strategii wykorzystywanych i definiowanych przez uczniów w procesie rozumienia wybranych tekstów, które posłużyły konstrukcji zadań w słuchaniu i czytaniu. Zebrane transkrypty protokołów głośnego mówienia dostarczone przez uczniów zostały podane szczegółowej analizie (załącznik nr 15, str. 215-236), w efekcie czego zidentyfikowano całą gamę używanych przez nich strategii. Podsumowując wyniki swoich badań w Rozdziale 6 Doktorantka uzasadniła odpowiedzi na poszczególne pytania badawcze, co ważne, wielokrotnie odwołując się do wspierających jej kierunek dociekań

źródeł literaturowych. Tak więc, opracowana bibliografia posłużyła Autorce nie tylko w przeglądzie literatury w zakresie wybranej przez nią tematyki pod względem merytorycznym, ale również pozwoliła jej umieścić jej własne badanie w odpowiednim kontekście podejmowanych wcześniej na tym polu studiów o charakterze empirycznym. Doktorantka sformułowała też implikacje dydaktyczne wynikające z jej własnego przedsięwzięcia naukowo-badawczego, a wyprowadzone konkluzje nie są bez znaczenia dla nauczycieli-neofilologów podejmujących się przeprowadzenia podobnych badań o profilu dydaktycznym.

W trakcie lektury recenzowanej dysertacji i refleksji nad jej zawartością nasunęło mi się kilka uwag krytycznych oraz sugestii co do potrzeby wprowadzenia pewnych uzupełnień czy przekształceń, które udoskonaliby sposób prezentacji opracowanego materiału pod względem merytorycznym i formalnym. Wymienię je poniżej.

- Nie rozumiem dlaczego we wstępie do pracy Doktorantka nie uwzględniła treści całej rozprawy, pozbawiając czytelnika informacji na temat trzech rozdziałów o charakterze badawczym.
- Pomimo ogólnie zadowalającego wyboru materiału teoretycznego w Rozdziale 2 i wprowadzenia dość obszernej dyskusji na temat kilku kluczowych zagadnień związanych z rozwijaniem umiejętności słuchania i czytania w języku obcym, rozdział ten, moim zdaniem, nie jest wolny od pewnych niedociągnięć. Po pierwsze, sugerowałabym ponowne przemyślenie tytułu tego rozdziału, tak, aby zamiast terminu „word recognition” wykorzystać „text processing”, ze względu na fakt, że ten pierwszy ogranicza się do jednego, choć niewątpliwie ważnego typu modelu w interpretacji procesu rozumienia tekstu ustnego i pisemnego. W mojej opinii, warto byłoby również uporządkować opisy procesu słuchania i czytania, tj. zachować pewną symetrię w ujęciu wybranych aspektów tych procesów w celu zaznaczenia podobieństwa w ich interpretacji i modelowaniu, co wynika m.in. z faktu reprezentowania przez słuchanie i czytanie sprawności receptywnych. Korzystnym zabiegiem byłoby również mocniejsze podkreślenie złożoności procesów psycholingwistycznych leżących u podstaw tych sprawności oraz istotnych różnic w ich funkcjonowaniu w języku rodzimym, drugim czy kolejnym. Jak już wspomniałam, podrozdział 2.8 w zaproponowanej formie wydaje się być dość luźno związany, nawet poprzez swój tytuł, z pozostałymi treściami Rozdziału 2.
- Zbyt mało informacji, moim zdaniem, otrzymuje czytelnik odnośnie przeprowadzanego treningu strategii w poszczególnych grupach badawczych. Autorka wspomina o tym, że był on prowadzony w sposób elastyczny, a pewne strategie były

omawiane ponownie w zależności od zaistniałej sytuacji i potrzeby. Warto byłoby np. prowadzić dziennik nauczyciela w celu zebrania danych o charakterze jakościowym, opisujących konkretne sytuacje, jakie pojawiały się w czasie treningu strategii.

- Pewnym problemem dla Autorki pracy, o czym sama informuje w ograniczeniach badania (str. 155-156) i czego świadomość wielokrotnie pokazuje w sposób rozproszony w treści pracy stał się przyjęty format badania w działaniu (a nie eksperymentu), które w swoim założeniu nie prowadzi badacza do wypracowania istotnych dla jego rozważań generalizacji. Stąd sama formuła tego badania oraz zbyt mała liczba badanych uczniów postawiła przed Autorką ograniczenia co do możliwości znalezienia w pełni uzasadnionych odpowiedzi na niektóre pytania badawcze np. w odniesieniu do postępu, jaki dzięki użyciu strategii osiągnęli uczniowie w rozwoju umiejętności słuchania i czytania w języku hiszpańskim w okresie 9 miesięcy prowadzonego badania, czy na ile trening strategiczny pomógł im w nauce języka trzeciego.
- Z korzyścią dla pracy, sędzę, byłoby też również wprowadzenie nieco dłuższych streszczeń kończących poszczególne rozdziały.

Podsumowując ocenę rozprawy doktorskiej p. mgr Dominiki Dzik pragnę zaznaczyć, że stanowi ona zamknięty wywód i jako praca badawcza zawiera szczegółowo opracowane jej etapy, a poczynione przeze mnie uwagi krytyczne nie umniejszają rzeczywistej wartości recenzowanej rozprawy. Z całym przekonaniem mogę stwierdzić, że spełnia ona wymogi stawiane pracom doktorskim. Uważam, że praca ta ma ważny wkład do rozwoju wiedzy glottodydaktycznej w zakresie podjętej problematyki rozwijania przez uczniów zasobu skutecznie wykorzystywanych strategii uczenia się języków obcych, których udział w budowaniu kompetencji plurilingwalnych we współczesnej edukacji językowej ma duże znaczenie. Zatem wnioskuję o dopuszczenie p. mgr Dominiki Dzik do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

